PRIMUS INTER PARES. IPOSTAZE ALE UNUI ALTFEL DE LIDER

LUMINIȚA BOTOȘINEANU[*], FLORIN-TEODOR OLARIU[*], VERONICA OLARIU[*]

O personalitate care are atâtea valențe precum omagiatul nostru de astăzi face din ambiția de a-i creiona un portret complet pură vânare de vânt. În schimb, instantaneele din biroul de lucru sunt în măsură să ne aducă în față ipostaze ale cercetătorului: dialectologul de vocație, omul de teren, teoreticianul şi metodologul, spiritul novator şi omul de știință dedicat, coordonatorul, mentorul, formatorul, profesorul, omul. Profilul său ca lider al echipei de cercetare care realizează *Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova şi Bucovina* se întregeşte prin poziția simbolică pe care o ocupă în prima linie a domeniului la nivel național; se conturează astfel un statut binemeritat, dobândit prin deschiderea spre arii majore ale dialectologiei, dificil de cuprins într-o viață de om – atlas, etno- şi sociotexte, teorie şi metodologie – şi care îl proiectează ca pe o sinteză fericită între Sever Pop, atlasistul şi teoreticianul, şi Emil Petrovici, anchetatorul şi autorul de atlas şi de texte dialectale, fapt care justifică plenar alegerea în Comitetul național român al *Atlas linguarum Europae* (ALE) şi colaborarea la *Atlas linguistique roman* (ALiR), proiecte europene de anvergură. În interiorul laboratorului de cercetare pe care îl coordonează cu strălucire şi – paradoxal poate – cu discreție, s-au realizat tomurile de hărți şi material necartografiat sau (ca parte complementară) culegerile de texte ale NALR. *Moldova şi Bucovina* şi, începând cu volumul al III-lea al atlasului menționat, s-a păşit într-o nouă eră în cartografia lingvistică, aceea a editării integrale cu ajutorul tehnologiilor digitale.

Mereu lângă noi şi aproape de noi, lipsit de complexe inhibitoare, deşi aflat în contradicție cu mediocritatea, nu pare să fi țintit niciodată transformarea mai tinerilor săi colegi în performeri ai științei reci, ci în primul rând sensibilizarea lor la viața limbii, dorința de a le transmite emoția, fascinația pe care o trăieşte la observarea fenomenelor acesteia. Neobosit cercetător al faptului de limbă, îl extrage din aparența de banalitate şi îl scoate la lumina științei. Îl vede pe teren sau îi simte potențialul în urma unor insistente şi zilnice lecturi, cu care îşi hrăneşte continuu curiozitatea intelectuală. Astfel, Ideea, luminată de creativitate şi de finețe

[*] Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide” al Academiei Române, Iaşi, str. Th. Codrescu, nr. 2, România.

ALIL, t. LVII, 2017, Bucureşti, p. 59–62

BDD-A30129 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:36 UTC)

analitică, edificată cu rigoare şi consecvenţă, se transformă în studii exemplare, adevărate modele, aflate în vecinătatea impecabilului, inconturnabile pentru orice specialist în dialectologie sau fonetică, geografie lingvistică sau istoria limbii, limbă literară sau stilistică, frazeologie sau etimologie, cultivarea limbii, etnolingvistică şi antropologie culturală, lexicologie sau pragmatică.

Iar, ca un aspect ce nu poate fi omis în acest context sărbătoresc, toate aceste rezultate ale muncii şi creativităţii neobosite nu sunt rezervate apariţiei exclusiv în reviste de specialitate (cum mulţi dintre semeni aleg să procedeze – poate şi ca urmare a presiunii conjuncturilor profesionale), ci, cu regularitate, sunt împărtăşite sferei mai largi a cititorilor obişnuiţi, de exemplu prin intermediul unor rubrici permanente în publicaţii de informare şi cultură generală dedicate, în general, cultivării limbii, o preocupare ce coboară în timp până spre începuturile carierei ştiinţifice – încă un semn al generozităţii cu care aniversatul de astăzi înţelege să trateze spaţiul public, dincolo de cărţile de specialitate dedicate acestuia, focalizate pe analiza structurii şi dinamicii limbajului publicistic sau ale textului jurnalistic.

Manifestând un interes generos pentru lucrările colegilor de breaslă, scrie mult şi serios pe marginea acestora. Rezultatele nu sunt nicidecum nişte prezentări formale sau nişte inventare seci: comentariile aparţin specialistului avizat, perfect orientat în probleme de lingvistică generală şi românească. Severitatea omului de ştiinţă autentic, caracterul neconcesiv, categoric al opiniilor sale, dar întotdeauna ponderat prin nuanţări şi rezerve argumentative, formulate pe un ton constructiv, prin interogaţii şi autointerogaţii, amendează prompt superficialitatea, iar purtătorii ei se lămuresc aproape de la sine că au nimerit pe teritorii străine. Profesor la şcoala rigorii întotdeauna temperate *cum grano salis*, disprețuieşte confortul căilor bătătorite şi este întotdeauna gata să urmărească *până-n pânzele albe* rădăcinile uitate ale expresiilor şi detaliile revelatoare ale realităţii lingvistice.

Toate intervenţiile sale publice sau private, de la comunicări ştiinţifice şi conferinţe la dialoguri spontane, au savoarea şi spectaculozitatea conexiunii efective cu interlocutorul, întotdeauna fascinat nu doar de virtuozitatea demostraţiei, ci şi de bucuria comunicării cu Profesorul. Dacă în scris e livresc, de un rafinament care străbate fraze lungi şi sofisticate, în expresia orală este mai nonformal, backgroundul erudit permiţându-i să transforme detaliul aparent nesemnificativ în prilej de digresiuni docte, dezvoltate cu un entuziasm iradiant. Când se pasionează de vreun subiect, face excursuri bogate şi provoacă discuţii conduse maieutic cu discipolii (pe care îi numeşte, cu generozitate, colegi sau colaboratori). Componenta socială, convivială a personalităţii sale transpare în emoţionante flashbackuri care îi prilejuiesc ba schiţarea portretului vreunui profesor de acum jumătate de secol, care se reanimă creionat în tuşe sigure – ironice sau duioase, după caz –, ba evocarea vreunei întâmplări memorabile, în care se ancorează, firesc, discuţii savante pe teme de specialitate. Întunecaţii ani ’50–’60 îi stârnesc emoţii inedite, eminamente intelectuale, şi vorbeşte cu însufleţire despre subterfugiile lingvisticii acelor timpuri, care, fără a face prea multe concesii, s-a salvat de la sufocare de sub mormanul de maculatură comunistă.

BDD-A30129 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:36 UTC)

Şi, pentru că începeam aceste rânduri cu ideea unui portret al omului de litere astăzi aniversat, animat în cercetările pe care le-a dezvoltat cu pasiune de-a lungul ultimelor decenii atât de analiza verbalului, cât şi de cea a paraverbalului, credem că acest portret nu ar fi complet fără scoaterea în evidenţă şi a… componentei nonverbale a personalităţii omagiate, componentă ce prinde contur prin gesturile, atitudinile şi raporturile de proximitate desfăşurate cotidian. Însă dacă noi, cei care îi suntem zilnic în preajmă, poate nu observăm de fiecare dată şi la adevărata sa dimensiune această latură profund umană a omului de ştiinţă, plasată, după cum spuneam, mai degrabă în zona nonverbalului, a nespusului ce se lasă mai anevoios decriptat de semeni, poate că cei care ar putea depune o mult mai bună mărturie în favoarea acestei laturi ar fi tocmai prietenii necuvântători ai Domniei Sale. Prezenţa lor printre noi a devenit în timp un semn de normalitate şi, în mod paradoxal, un gest sau, mai degrabă, o invitaţie la… incluziune socială pe care personalitatea celui omagiat o lansează celor din jur, printr-o mai bună comunicare şi o mai strânsă apropiere a acestora în jurul ideilor de sorginte umanitară. Văzându-l mai mereu, dimineaţa sau seara, în curtea Institutului sau pe holurile acestuia, cum cu mare grijă şi afecţiune îşi întâmpină de fiecare dată protejaţii (sau este întâmpinat de ei!), îţi dai seama că eşti în prezenţa unui adevărat model uman, pentru care viaţa nu înseamnă doar claustrare benevolă şi benedictină în cetatea ştiinţei, ci şi bucuria unui *carpe diem* asumat cu seninătate, dată de aceste întâlniri, evenimente, întâmplări la scară redusă – „bucuriile prin cei mici" am putea spune, parafrazându-l pe Iorga. Perseverenţa cu care Domnul Profesor caută zilnic întâlnirea cu aceste mici bucurii seamănă, în bună măsură, cu pasiunea Cercetătorului, de data aceasta, de a ieşi mereu în întâmpinarea faptului de limbă ingenuu, provocându-i „epifania" prin măiastre volute argumentative, în care transpar, în simbioză, temeinicia informaţiei ştiinţifice şi bogăţia fondului cultural, cristalizate, ambele, de-a lungul unei vieţi dedicate culturii înţelese în sens larg.

Afecţiunea pentru lumea necuvântătoarelor este complinită în permanenţă şi în mod autentic de pasiunea pentru Frumos, fie că ne referim la literatură, la artele vizuale sau la muzică. Nu de puţine ori, când intri în biroul său, eşti întâmpinat de arii clasice care se aud de la calculatorul din colţ sau poţi observa pe birou înregistrări ale filmografiei de aur, despre care îţi povesteşte ca un avizat consumator, dar şi din perspectiva specialistului în arta discursului (o ilustrare elocventă a acestei ultime ipostaze este, de exemplu, pasiunea cu care evidenţia, în discuţiile cu cei din preajmă, subtilitatea strategiilor maieutice folosite de personajul din *The King's Speech*, analizate atât din perspectiva specialistului în fonetică, cât şi din cea a împătimitului de cea de-a şaptea artă).

În sfârşit, sfidând, oarecum, riscul de a cădea în derizoriu în împrejurările acestui text omagial, ţinem să aducem în prim-plan o altă calitate a personalităţii aniversate: pasiunea pentru universul tehnicii, convertită, mai recent, în cea pentru tehnologiile informaţionale. Moştenită, poate, din timpurile în care magnetofonul Tesla era un partener aproape nelipsit în peregrinările prin sudul

BDD-A30129 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:36 UTC)

Moldovei pentru înregistrarea de etno- şi sociotexte în registru dialectal, apetența pentru componenta tehnică a muncii de cercetare a luat, la începutul anilor 2000, înfățișarea interesului manifest pentru universul informaticii, ce transpare atât din atenția acordată digitalizării procesului de editare a atlaselor lingvistice româneşti, cât şi din preocupările cotidiene legate de „manevrarea" computerului: din acest punct de vedere, trebuie să spunem că Domnul Profesor a absolvit cu brio cursurile, atât de stringente în condițiile actuale, ale *alfabetizării digitale*, chiar înaintea unor colegi de breaslă mult mai tineri.

Toate aceste pasiuni care îi definesc universul cotidian şi, în acelaşi timp, îl definesc ca persoană reuşesc să metamorfozeze cetatea ştiinței despre care pomeneam mai sus (o cetate ale cărei chei le deține sub aspect simbolic, dar şi în mod concret, rareori fiind cineva care să iasă seara mai târziu pe porțile Institutului) într-o *Cetate a soarelui*, pe care, însă, spre deosebire de ilustrul său înaintaş calabrez din ordinul dominican, a reuşit să o scoată din zona utopiei şi să-i dea, prin puterea propriului său exemplu, o exemplară consistență terestră.

BDD-A30129 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:58:36 UTC)